

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

TRẦN THỊ PHƯƠNG THẢO

TIỂU THUYẾT DƯƠNG HƯƠNG
(Từ BẾN KHÔNG CHÒNG đến DƯỚI CHÍN TẦNG TRỜI)

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGỮ VĂN

Chuyên ngành: VĂN HỌC VIỆT NAM

Mã số: 602234

Người hướng dẫn khoa học:

GS. PHONG LÊ

THÁI NGUYÊN - 2008

MỤC LỤC PHẦN MỞ ĐẦU

	Trang
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Nhiệm vụ và mục đích nghiên cứu.....	5
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	5
5. Phương pháp nghiên cứu	6
6. Đóng góp của luận văn	6
7. Cấu trúc luận văn	6

PHẦN NỘI DUNG

Chương I

BỐI CẢNH CHUNG CỦA ĐỜI SỐNG VĂN HỌC VÀ ĐIỆN MẠO MỚI CỦA TIỂU THUYẾT VIỆT NAM SAU 1986

1.1. Những chuyển động trong đời sống xã hội sau 1975 và sự tất yếu của công cuộc đổi mới	7
1.2. Những chuyển động trong đời sống văn học trước và sau 1986, trước yêu cầu đổi mới.....	9
1.3. Những người viết đóng vai trò tiên trạm trong công cuộc đổi mới .	15
1.4. Về Giải thưởng Hội nhà văn năm 1991 cho <i>Bến không chồng</i> . Về Dương Hương và quá trình sáng tác.....	30

Chương II

TỪ "BẾN KHÔNG CHỒNG", MỘT KHỞI ĐỘNG QUAN TRỌNG TRONG SỰ NGHIỆP SÁNG TÁC CỦA DƯƠNG HƯƠNG...

2.1. Chiến tranh trong nhận thức của Dương Hương	32
2.1.1. Qua hình ảnh người lính thời hậu chiến.....	32

2.1.2. Qua số phận người phụ nữ.....	41
2.2. Nông thôn qua các bước ngoặt cách mạng	44
2.2.1. Bi kịch Cải cách ruộng đất	45
2.2.2. Bi kịch gia tộc, dòng họ	50
2.3. Nghệ thuật tự sự trong <i>Bến không chồng</i>	53
2.3.1. Cốt truyện.	53
2.3.2. Nhân vật	57
2.3.2.1. Tập trung vào số phận con người.....	58
2.3.2.2. Nhân vật có số phận bất hạnh	59
2.3.2.3. Nhân vật vừa là nạn nhân vừa là tội nhân.....	62

Chương III

.... ĐẾN "DƯỚI CHÍN TẦNG TRỜI", BƯỚC BÚT PHÁ NGOẠN MỤC CỦA DƯƠNG HƯỚNG TRÊN CON ĐƯỜNG ĐỔI MỚI TIỂU THUYẾT

3.1. Biên độ phản ánh rộng, với xuất phát từ làng Đoài	66
3.2. Sự mở rộng của các kiểu dạng nhân vật	68
3.2.1. Hệ nhân vật trong gia tộc Hoàng Kỳ	70
3.2.2. Nhân vật ở phía bên kia.....	74
3.2.3. Nhân vật "lên voi xuống chó" với số phận thay đổi theo sự thay đổi của thời cuộc.....	75
3.2.4. Nhân vật là sản phẩm của thời đại, vừa là nạn nhân vừa là tội nhân.....	80
3.2.5. Nhân vật thánh thiện	82
3.3. Sự tiếp cận đa chiều về các sự kiện và thái độ khách quan của người trần thuật.....	83
3.4. Nghệ thuật kể chuyện	86
KẾT LUẬN	88
TÀI LIỆU THAM KHẢO	89

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.

1.1. Dương Hương là một trong những cây bút tên tuổi của văn xuôi đương đại Việt Nam. Cùng với *Mảnh đất lắm người nhiều ma* của Nguyễn Khắc Trường, và *Thân phận tình yêu của* Bảo Ninh, *Bến không chồng* của Dương Hương là một trong ba tác phẩm nhận Giải thưởng Hội Nhà văn năm 1991, một giải thưởng sáng giá, ghi nhận thành tựu văn học Việt Nam sau 5 năm đổi mới.

1.2. Không thuộc đội ngũ "*tiền trạm*" xuất hiện từ đầu những năm 80 như Ma Văn Kháng, Nguyễn Khải, Nguyễn Minh Châu và Nguyễn Mạnh Tuấn (sinh năm 1948) người cùng thế hệ với mình, Dương Hương vào nghề viết ở tuổi 40, bắt đầu trình làng với tập truyện ngắn *Gót son* (1989), thế mà chỉ 2 năm sau, với *Bến không chồng* (in 1990), nhận Giải thưởng Hội nhà văn (1991), Dương Hương bỗng trở thành một "tên tuổi" và quan trọng hơn, trở thành một gương mặt tiêu biểu trong công cuộc đổi mới văn học vào nửa đầu những năm 90 của thế kỷ XX... Tác phẩm *Bến không chồng* đã đánh dấu một bước "khởi động" quan trọng trong sự nghiệp sáng tác và là tác phẩm khẳng định thành tựu mở đầu, đưa nhanh Dương Hương lên một vị trí cao của văn học thời kỳ đổi mới.

1.3. Trong khi Nguyễn Khắc Trường và Bảo Ninh, sau những thành công rực rỡ được ghi nhận chưa có thêm tác phẩm nào lớn hơn, thì 15 năm sau, Dương Hương tiếp tục khẳng định tên tuổi của mình bằng sự trở lại bởi một tác phẩm bề thế hơn, như một sự tiếp nối và mở rộng *Bến không chồng*, có tên *Dưới chín tầng trời* với quy mô về số trang, phạm vi bao quát đề tài, số lượng nhân vật đông đảo... Điều đó là minh chứng cho một sức viết dồi dào, bền bỉ và còn nhiều hứa hẹn .

1.4. Từ *Bến không chồng* đến *Dưới chín tầng trời* trong khoảng cách 15 năm, ghi nhận những thành công vượt bậc trên con đường nghệ thuật của

Dương Hương. Tiểu thuyết *Dưới chín tầng trời* là bước đột phá so với thành công ở *Bến không chồng*, không chỉ ở độ lớn về quy mô số trang, đề tài, nhân vật mà còn cho thấy sự thay đổi lớn về tư duy nghệ thuật. Vẫn trung thành với cấu trúc truyền thống nhưng không nô lệ vào truyền thống mà đã có sự cách tân nhất định, *Dưới chín tầng trời* chắc chắn sẽ có sức thu hút trong tầm đón đợi của độc giả.

2. Lịch sử vấn đề.

2.1. Văn học Việt Nam từ sau đổi mới 1986 đến nay là thời kỳ văn học có nhiều biến động, chưa hoàn tất, do đó không dễ đưa ra một cái nhìn bao quát, tổng hợp, toàn diện hệ thống về nó.

Xét trên phương diện đổi mới trong văn xuôi, nhất là ở lĩnh vực tiểu thuyết đã có rất nhiều bài viết, với các khía cạnh cụ thể như:

- Nguyên Ngọc: *Văn xuôi Việt Nam, logic quanh co của các thể loại...*
- Bùi Việt Thắng: *Tiểu thuyết Việt Nam sau 1975, nhìn từ góc độ thể loại.*
- Nguyễn Phương: *Tiểu thuyết về đề tài chiến tranh sau 1975.*
- Nguyễn Thị Thu Nguyên: *Nghệ thuật xây dựng nhân vật trong tiểu thuyết...*
- Nguyễn Bích Thu: *Ý thức cách tân trong tiểu thuyết Việt Nam...*

Mỗi tác giả có góc nhìn khác nhau, song tất cả đều thống nhất ở mục tiêu chỉ ra sự đổi mới trong cách tân tiểu thuyết, những nỗ lực đáng kể trong sáng tạo của các cây bút văn xuôi Việt Nam, nhằm biểu đạt tư duy và tâm hồn con người thời đại.

2.2. Những bài bình luận, đánh giá xung quanh tiểu thuyết *Bến không chồng*.

* Những bài đánh giá, bình luận xung quanh tiểu thuyết *Bến không chồng*.

- Nhà văn Nguyên Ngọc đã có những nhận xét về tiểu thuyết *Bến không chồng* như sau:

"Đến *Bến không chồng* của Dương Hương thì tiếng kêu thét của cá nhân bị vùi lấp càng mạnh mẽ, thống thiết hơn".

* Viết về vai trò của cá nhân, lại đụng đến nhiều vấn đề của làng quê Việt Nam, *Bến không chồng* đặt ra rất nhiều vấn đề, nhưng nhà văn chỉ xoáy sâu vào số phận của những nhân vật gắn với thời đoạn đó, trong hoàn cảnh đó.

* "Dương Hương là ngòi bút có tình khi nói về nỗi đau của con người".

2.3. Tiểu thuyết *Bến không chồng* đã được Lưu Trọng Văn chuyển thể khá nhuần nhuyễn thành kịch bản phim vẫn dưới cái tên *Bến không chồng*. Hầu như toàn bộ cốt truyện, nhân vật, tình huống, chi tiết, cả những lời thoại mộc mạc, dân dã trong tiểu thuyết đều được tác giả khai thác triệt để. Song đạo diễn Lưu Trọng Ninh đã có sự phát triển theo hướng sáng tạo riêng: không dụng công lý giải nhân vật, phát triển tuyến truyện theo lôgic thông thường, mà dồn đẩy nhân vật vào những tình huống đầy tính đột biến, để nhân vật tự bộc lộ tính cách. Bộ phim thực sự lôi cuốn người xem bởi toàn cảnh bức tranh làng Đông được tái hiện lại một cách sinh động. Đặc biệt tác giả khai thác triệt để dấu ấn văn hoá dân gian làng quê. Cách kết thúc truyện và số phận các nhân vật trong phim cũng có khác đi ít nhiều, như cảnh con trai chị Hôn hy sinh ngoài chiến trường, gây sự xúc động đạt tính nghệ thuật. Thế nhưng cái chết của nhân vật Nguyễn Vạn trong phim lại chưa có sức thu hút lớn so với tiểu thuyết, bởi kết thúc không đúng như dụng ý nhà văn muốn truyền đạt. Kết thúc cuộc đời Nguyễn Vạn trong tiểu thuyết là sự đổ vỡ, vì hối hận với tội lỗi gây ra cho Hạnh và vì cả hạnh phúc của Hạnh và Nghĩa nữa; còn kịch bản phim lại hướng vào nguyên nhân cái chết của Vạn là do áp lực của tập tục và dư luận.

Xuất phát từ nội dung sâu sắc trong cốt truyện được đạo diễn Lưu Trọng Ninh chuyển thể thành phim truyện nhựa mà sau đó tác phẩm *Bến không chồng* đã hai lần được dịch sang tiếng Italia và Pháp. Điều đó càng khẳng định chỗ đứng của tác phẩm trong lòng độc giả trong nước và ngoài nước.

2.4. Sau *Bến không chồng* Dương Hương còn viết thêm một cuốn tiểu thuyết có tên: *Trần gian đòi người* sau đổi là *Bóng đêm và mặt trời*, và một số truyện ngắn, truyện vừa, nhưng không được sự tiếp đón nồng nhiệt, bởi nó bị "cái bóng" của *Bến không chồng* che khuất. Điều đó có nghĩa là tên tuổi tác giả xem như bị lãng quên đi một thời gian. Dương Hương trần trở trong im lặng suốt 15 năm rồi trở lại với công chúng bằng một tiểu thuyết bề thế, với cái tên đầy vĩ mô: *Dưới chín tầng trời*. Và với tác phẩm này tên tuổi Dương Hương một lần nữa được khẳng định lại.

2.5. Về các ý kiến xung quanh *Dưới chín tầng trời*, đáng chú ý hơn cả là lời *bạt* của nhà phê bình Hoàng Ngọc Hiến in vào cuối truyện có tên: *Cách nhìn của Dương Hương trong tiểu thuyết "Dưới chín tầng trời"*, trong đó tác giả khẳng định giá trị cuốn sách ở những điểm sau:

- Cốt truyện li kì, hấp dẫn, nhiều tuyến nhân vật có quan hệ éo le, số phận ba chìm bảy nổi ...

- Nhiều tuyến hành động diễn ra khắp các miền Bắc, Trung, Nam, có làng xóm và thành phố, có chiến trường ác liệt ở Miền Nam và sinh hoạt nhộn nhịp, rối ren vùng biên giới phía Bắc ...

- Những câu *triết lí vật* được xen lẫn giữa những lời bình nhằm giảm bớt sự đơn điệu nhưng đôi khi đặt ra được những vấn đề có chiều sâu tư tưởng.

- Là cuốn tiểu thuyết ngôn ngôn súc sống và đời sống, nóng hổi tư tưởng của thời đại và những vấn đề thời sự của đất nước.

Có thể dự đoán đây là cuốn sách "ăn khách" nhất trong năm 2007.

Thế nhưng từ lúc ra mắt, tuy dư luận có xôn xao bàn tán, có người "dấy nẩy" lên như phải bỏng, có người lại "xì xầm" về những vấn đề nhạy cảm, nhưng tới nay chưa có một ý kiến nào đánh giá nó một cách chính thống. Có chăng cũng chỉ là những lời bình hời hợt, "điểm xuyết". Song vấn đề cốt lõi là tầm tư tưởng chưa được ai nói rõ ràng bởi:

- Tác phẩm đặt ra những vấn đề gai góc xưa nay chưa ai dám nói.

Ví dụ: Bùi Việt Thắng trên trang net: Trannhuong.com (14/2/2008) cho rằng: Dưới chín tầng trời, là cuốn tiểu thuyết xây cất được những tư tưởng thời đại, thể hiện sinh động trong những số phận bi kịch, nhưng là những bi kịch lạc quan.

- Đưa ra những phán quyết táo bạo, những vấn đề thời sự, đẩy nhân vật đến những cực đối lập: từ lưu manh, cùng đinh, mặt hạng trở thành đại gia, nhà tỉ phú đáng trọng (Đào Kinh); từ một đại gia trở thành trắng tay (gia đình thương gia Đức Cường); từ một con người phản diện trở thành con người chính diện, có tâm, có công (Đỗ Hiền).

- Và không né tránh những mặt khuất tối, ê chề của con người, của lịch sử, có thể do vậy dư luận còn dè dặt trong cách đánh giá (thời kì quá độ là sự lẩn tránh, những sai lầm, tội lỗi của con người do hạn chế của thời đại tạo nên, song bên cạnh bộ mặt "ác quỷ" trong mỗi con người có một phần "người" để trở về với chính nó. Đó là kiểu nhân vật "lưỡng phân" có sự dung hoà những mặt xấu và tốt, từ đó tìm đến sự cảm thông cho mỗi nhân vật).

Riêng ý kiến của người làm luận văn: Tác phẩm là một thành công vượt bậc của Dương Hương. Ông đã hoá giải mọi sự kiện, hiện tượng qua cách nghĩ suy sắc sảo, thấu tình, đạt lý của từng nhân vật. Để rồi khi gấp trang sách ta thấy lòng dịu lại giống như bản thân mình được hoá giải trong đó.

3. Nhiệm vụ và mục đích nghiên cứu.

3.1. Khẳng định Dương Hương với tư cách là một tác giả tiêu biểu trong hai mươi năm văn học đổi mới.

3.2. Qua sáng tác của Dương Hương giúp ta nhận ra diện mạo và sự phát triển của tiểu thuyết thời kì đổi mới. Ông là người đóng vai trò trung chuyển giữa thế hệ nhà văn tiền trạm như: Ma Văn Kháng, Nguyễn Khải, Nguyễn Minh Châu, Lê Lựu... với thế hệ nhà văn mới như: Hồ Anh Thái, Tạ Duy Anh, Nguyễn Bình Phương... Có thể xem, Dương Hương là gạch nối, thuộc thế hệ chuyển giao.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu:

4.1. Toàn bộ tác phẩm của Dương Hương, trong đó trọng tâm là hai tiểu thuyết *Bến không chồng* và *Dưới chín tầng trời*.

4.2. Một số tiểu thuyết về nông thôn và chiến tranh được viết cùng thời với Dương Hương như: *Thời xa vắng* của Lê Lựu, *Mảnh đất lắm người nhiều ma* của Nguyễn Khắc Trường.

5. Phương pháp nghiên cứu:

5.1. Phương pháp phân tích văn học sử:

Từ việc trình bày khái quát sự đổi mới trên phương diện lý thuyết, luận văn đi sâu vào phân tích những nét mới trong tiểu thuyết của Dương Hương, nằm trong tiến trình đổi mới văn học từ sau 1986.

5.2. Phương pháp so sánh đối chiếu:

Cùng với việc phân tích những nét mới trong tiểu thuyết của Dương Hương, tác giả luận văn tiến hành so sánh, đối chiếu với một số tác phẩm tiểu thuyết cùng giai đoạn và trước nó, nhằm khẳng định vị trí và giá trị của tác phẩm.

5.3. Phương pháp khảo sát, thống kê:

Trong khi phân tích tác phẩm luận văn sử dụng các phương pháp khảo sát, thống kê để tăng thêm độ tin cậy và sức thuyết phục, giúp cho việc triển khai các luận điểm, luận cứ được sáng tỏ.

6. Đóng góp của luận văn.

Từ việc khẳng định Dương Hương qua hai tác phẩm, và bước tiến từ *Bến không chồng* ... đến *Dưới chín tầng trời*, trong khoảng cách 15 năm, để chỉ ra thành tựu của tiểu thuyết trong thời kì đổi mới.

7. Cấu trúc của luận văn.

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Nội dung Luận văn gồm có 3 chương sau:

Chương I: Bối cảnh chung của đời sống văn học và diện mạo mới của tiểu thuyết Việt Nam sau 1986.

Chương II: Từ *Bến không chồng*, một khởi động quan trọng trong sự nghiệp sáng tác của Dương Hương...

Chương III: ... Đến *Dưới chín tầng trời*, bước bút phá ngoạn mục của Dương Hương trên con đường đổi mới tiểu thuyết.

